

РОЗДІЛ II. АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ПОРІВНЯЛЬНОЇ ПЕДАГОГІКИ

УДК 378.4.091.59:316.75 (477+43)

О. О. Бондаренко

Сумський державний педагогічний
університет ім. А. С. Макаренка

НОРМАТИВНО-ПРАВОВІ ОСНОВИ ДІЯЛЬНОСТІ УНІВЕРСИТЕТСЬКИХ ОСЕРЕДКІВ КУЛЬТУРИ В ПОЛЬЩІ ТА УКРАЇНІ

У статті проаналізовано нормативно-правову базу закладів вищої освіти, а також статuti студентських організацій Польщі та України. Здійснено порівняльний аналіз статутів Ягеллонського та Варшавського університетів, Київського національного університету імені Тараса Шевченка та Сумського державного університету; висвітлено основні положення нормативно-правових документів щодо організації діяльності університетських осередків культури.

Ключові слова: *нормативно-правова база закладів вищої освіти, позанавчальні структурні підрозділи університетів, студентське самоврядування, університетські осередки культури.*

Постановка проблеми. Важливим чинником модернізації сучасної системи освіти в Україні є вивчення зарубіжного педагогічного досвіду та впровадження кращих освітньо-виховних здобутків у практику роботи вітчизняних навчальних закладів. Згідно із Законом України «Про вищу освіту», пріоритетними завданнями вищої школи на сьогодні є здійснення «науково-технічної, творчої, мистецької, культурно-виховної, спортивної та оздоровчої діяльності, ...забезпечення культурного і духовного розвитку особистості, ...підвищення освітньо-культурного рівня громадян» [2, розділ V, ст. 22, пункт 2].

Виконання зазначених завдань здійснюється завдяки комплексному підходу до організації навчально-виховного процесу в сучасних вишах, до структури яких входять не тільки навчальні підрозділи (факультети, кафедри, наукові лабораторії тощо), а й студентські громадські організації та підрозділи, що здійснюють позанавчальну діяльність. Серед останніх ми вирізняємо відділи позанавчальної роботи, а також студентські та спортивні клуби, центри культури та мистецтва, бібліотеки, музеї, студентські творчі об'єднання та інші організації, які ми узагальнюємо терміном «університетські осередки культури» [1, 330 – 333].

Діяльність позанавчальних структурних підрозділів університетів

регулюється державними документами, а також нормативними актами університетського рівня та статутами громадських студентських організацій. В умовах реформування вітчизняної системи вищої освіти дедалі більшої актуальності набувають дослідження українських компаративістів щодо вивчення організаційно-педагогічного досвіду країн-учасниць Болонського процесу. Тому нормативно-правова база вищої школи викликає стійкий інтерес у науково-педагогічній спільноті України.

Аналіз актуальних досліджень. У дослідженнях А. Василюк, Є. Коваленко, С. Когут, Н. Ничкало, Г. Ніколаї, І. Шемпрух висвітлено проблеми вищої та професійної освіти в Польщі та здійснено порівняльний аналіз з українською системою освіти. Особливості державно-громадського управління освітою в Польщі розкрила у своєму дисертаційному дослідженні Я. Гречка. Тенденції децентралізації управління базовою освітою в сучасній Польщі висвітлила Л. Гриневич. Питання управління загальноосвітніми навчальними закладами в Польщі розкрито у праці А. Пендель. Проте аналіз правової бази сучасних університетів та визначення на його основі нормативно-правових засад діяльності університетських осередків культури дотепер не здійснювався, отже, **метою статті** є визначення нормативно-правових основ діяльності університетських осередків культури в Польщі та Україні шляхом вивчення законодавчої бази та статутів університетів.

Виклад основного матеріалу. Порівняльний аналіз українських та польських нормативних освітніх документів дозволив нам констатувати як схожість, так і відмінність у підходах до організації діяльності позанавчальних структурних підрозділів вишів, зокрема університетських осередків культури.

З липня 2005 року в Республіці Польща діє новий Закон про вищу освіту, відповідно до якого одним з основних напрямів діяльності закладів вищої освіти є популяризація та примноження досягнень національної науки та культури через, наприклад, формування та відкриття для широкого використання бібліотечних та інформаційних фондів, а також шляхом створення умов для розвитку фізичної культури студентів тощо [12, Dział I, Rozd. 1, Art. 13, ust. 5, 7].

У розділі 5 Закону обґрунтовується необхідність існування при вищих закладах освіти Головної Ради з питань вищої освіти, яка ініціює та вирішує питання науки та культури свого закладу та звертається з клопотаннями до

вищих органів влади щодо вирішення цих питань [12, Dział I, Rozd. 5, Art. 45, ust. 2]. Питаннями культури опікуються також Конференції ректорів, які можуть створити кілька університетів однакового професійного профілю (фахового напрямку), де загальна кількість студентів, які навчаються на профільних спеціальностях, становить більше ніж половину всіх студентів конкретного вишу [12, Dział I, Rozd. 7, Art. 54 – 55].

Зауважимо, що державне фінансування культурно-освітньої діяльності передбачено лише для закладів вищої освіти мистецького профілю [12, Dział II, Rozd. 4, Art. 94]. Разом з тим одним з джерел прибутків польських університетів є їх культурно-освітня діяльність та послуги, пов'язані з цією діяльністю [12, Dział II, Rozd. 4, Art. 98, ust. 6]. Наголосимо, що українським законодавством заборонено надавати платні послуги, що пов'язані з культурно-освітньою діяльністю у ВНЗ, крім екскурсій.

У сучасних польських університетах основними організаторами культурно-освітньої діяльності є органи студентського самоврядування [12, Dział IV, Rozd. 4, Art. 202], чого ми не можемо сказати про українські університети. У Законі України «Про вищу освіту» завданнями студентського самоврядування щодо культурно-освітнього розвитку молоді стають: сприяння навчальній, науковій і творчій діяльності студентів, а також сприяння діяльності студентських гуртків, товариств, об'єднань, клубів за інтересами [2, розділ VI, ст. 38, пункт 3].

Нагадаємо, що у нашій країні організацією культурно-освітньої роботи студентів займаються студентські клуби, відділи позанавчальної роботи, центри культури тощо, на відміну від польських університетів, де організацією культурно-освітньої діяльності молоді опікується студентське самоврядування. Звідси випливають відповідні до інтересів та вподобань форми та методи роботи. Натомість українські студенти займаються культурно-освітньою діяльністю за схемою, яку згори пропонують відповідні структурні підрозділи університету.

Навчально-виховний процес в університеті забезпечує студентам можливість здобуття знань, умінь і навичок у гуманітарній, соціальній, науково-природничій і технічній сферах, інтелектуального, морального, духовного, естетичного і фізичного розвитку, що сприяє формуванню ерудованої, професійно підготовленої та вихованої особистості [2, розділ VII, ст. 41].

Аналіз нормативних документів Міністерства освіти і науки України свідчить про серйозне занепокоєння українських педагогів зниженням інтересу молоді до художньої літератури, класичної музики, театру, живопису, інших витворів високого мистецтва, а також невмінням студентів організувати власне активне і змістовне дозвілля, що зумовлює пошук новітніх педагогічних технологій, які сприяли б створенню середовища, що розвиває, навчає і виховує. Тому надзвичайно важливим завданням адміністрації ВНЗ та органів студентського самоврядування стає створення належних умов для розвитку та задоволення культурних потреб студентів.

За сучасних умов реалізація молодіжної політики неможлива без плідної співпраці з органами студентського самоврядування та громадськими студентськими об'єднаннями. Студентське самоврядування існує як в Україні, так і в Польщі. Органи самоврядування здійснюють свою діяльність згідно зі статутами та положеннями, що затверджуються в українських вишах – Конференцією трудового колективу, в польських – Сенатом навчального закладу (аналог Вченої ради українського університету).

У 2001 році Міністерство освіти і науки України затвердило Положення про організацію студентського самоврядування у вищих навчальних закладах. Головним завданням діяльності студентських об'єднань згідно з Положенням стало вдосконалення навчально-виховного процесу, спрямоване на сумлінне навчання, виховання духовності і культури студентів. У документі студентське самоврядування визначається як діяльність, за допомогою якої максимально виявляються і реалізуються творчі здібності студентів, формуються моральні якості, ініціатива, підвищується відповідальність кожного за результати своєї праці. Положення передбачає зростання ролі студентського колективу в процесі управління навчальним закладом [4].

Зазначимо, що, на відміну від України, у польських університетах органи студентського самоврядування мають більше повноважень – як адміністративних, так і фінансових. Аналіз законодавчої бази засвідчив, що вирішення питань організації культурно-дозвілдової діяльності студентів у Польщі – це прямий обов'язок органів студентського самоврядування (у тому числі і питання фінансування), а в Україні цим займаються відповідні підрозділи, що входять до структури університету і підпорядковуються проректору і ректору університету.

Крім того, поряд зі студентськими організаціями університетського рівня і в Польщі, і в Україні активно діють позауніверситетські громадські молодіжні організації, що набуває особливого значення в умовах розвитку демократичного суспільства. Так, у Польщі функціонує Об'єднання Польських Студентів (*Zrzeszenie Studentów Polskich (ZSP)*), а в Україні діє Українська асоціація студентського самоврядування (УАСС).

Члени ZSP захищають права, свободи та інтереси студентської молоді, спрямовують свою діяльність на залучення студентів до активної участі у суспільному житті, взаємодію з державними органами влади, налагодження міжнародних відносин, розвиток здібностей студентів та підтримку творчо обдарованої молоді [11].

У статуті Об'єднання Польських Студентів визначено його основні завдання щодо культурно-освітнього та художньо-естетичного розвитку студентів, серед яких:

- створення умов для використання інтелектуального потенціалу студентської молоді, налагодження співробітництва у наукових колах та розвиток студентського наукового руху, активізація культурально-мистецької діяльності, розвиток творчих здібностей студентів;
- організація журналістської та видавничої діяльності, налагодження і підтримка студентського журналістського руху;
- підтримка найталановитіших студентів, допомога у процесі їх індивідуального розвитку;
- налагодження міжнародного обміну студентів, а також організація та проведення інших проєвропейських акцій, що слугують культурній інтеграції молоді.

Для виконання завдань щодо культурно-освітнього розвитку студентів обрані відповідні форми роботи, серед яких діяльність філармоній та хорів, драматичних та лялькових театральних колективів, галерей та виставкових салонів, будинків і центрів культури, публічних бібліотек, клубів, а також творчі та дискусійні зустрічі, презентації, виставки, конкурси, фестивалі, концерти, міжнародні обміни, видавнича справа, розважальна та рекреаційна діяльність тощо [11, Rozd. I, § 4].

Подібні функції в нашій державі виконує Українська асоціація студентського самоврядування (УАСС), яка має багато спільного із ZSP і є незалежним та демократичним національним студентським союзом, який

на добровільних засадах об'єднує органи самоврядування студентів та аспірантів, студентські громадські організації, студентські клуби та наукові товариства, що діють у вищих навчальних закладах України, а також окремих активних студентів з метою захисту прав та представництва інтересів української студентської громади на національному й міжнародному рівнях [8].

Діяльність УАСС охоплює широке коло питань, які становлять інтерес для студентства, зокрема: контроль за якістю освіти та умовами життя у гуртожитках, правова підтримка та оздоровлення студентів; інформування студентів про міжнародні програми академічних обмінів та можливості неформальної освіти в Україні й закордоном; забезпечення участі студентів та аспірантів у діяльності колегіальних органів управління ВНЗ тощо [8].

Українська асоціація студентського самоврядування об'єднує осіб, які навчаються у вищих навчальних закладах України, і створена з метою здійснення відповідно до чинного законодавства освітньої, культурної, наукової, аматорської спортивної, оздоровчої, екологічної та іншої законної діяльності, спрямованої на задоволення і захист своїх законних соціальних, економічних, творчих, духовних та інших спільних інтересів [7, розд. 1, п. 1.1].

Серед завдань УАСС, визначених Статутом асоціації, значне місце посідають завдання, пов'язані з питаннями культури і творчості, наприклад:

- «поширення інформації з питань вищої освіти, соціального забезпечення, праці та культурного дозвілля студіюючої молоді» [7, розд. 2, п. 2.1.3];
- «сприяння міжнародному співробітництву в галузі вищої освіти, соціального забезпечення, праці та культурного дозвілля студіюючої молоді» [7, розд. 2, п. 2.1.8];
- «надання студіюючій молоді на неприбутковій основі просвітніх, культурних, освітніх, наукових та інших подібних послуг, а також благодійної допомоги для суспільного споживання» [7, розд. 2, п. 2.2.2];
- «сприяння організації впорядкованого дозвілля молоді, проведення на неприбутковій основі святкувань, урочистостей, конкурсів, аматорських спортивних та інших змагань, вечорів відпочинку, благодійних культурно-мистецьких акцій та фестивалів» [7, розд. 2, п. 2.2.4].

На основі положень загальнодержавної нормативної бази у кожному університеті приймається та затверджується Статут, згідно з яким і

будується подальша робота закладу. Ми здійснили порівняльний аналіз статутів Ягеллонського університету в Кракові [9], Варшавського університету [10], Київського університету імені Тараса Шевченка [5] та Сумського державного університету [6].

Під час аналізу було з'ясовано, що вищими органами влади у польських університетах (Ягеллонський та Варшавський) є Сенат і ректор. До складу Сенату входять: ректор – голова; проректори, декани, а також вибрані представники: викладачів університету, які мають наукове звання або науковий ступінь *doktora habilitowanego* (доктора наук), – по одному з кожного факультету; інших викладачів (10 осіб); студентського самоврядування (Ягеллонський – 10 осіб; Варшавський – 20% від усього складу Сенату) та самоврядування аспірантів (2 особи); співробітників, які не є викладачами (2 особи).

Порівняно з Польщею статутами українських університетів, наприклад Київського національного університету імені Тараса Шевченка та СумДУ, визначено органи влади: ректор, Вчена рада та Конференція трудового колективу. Зазначимо, що до січня 2010 року інтереси студентів у цих органах влади представляли лише голова первинної профспілкової організації та керівник студентського самоврядування вишу, тобто 2 особи. Але з ухваленням змін до Закону України «Про вищу освіту» щодо питань студентського самоврядування в Україні студенти «обирають до складу Вченої ради вищого навчального закладу, вчених рад його структурних підрозділів терміном на один рік членів академічної громади, число яких становить не менш як 15 відсотків їхнього загального складу» [3, розд. 2, ст. 19].

Наголосимо, що серед головних завдань Вченої ради, наприклад Сумського державного університету, окреслені такі: вирішення питань навчальної, виховної і кадрової політики університету, проведення виховної роботи серед молоді, здійснення культурно-просвітницької діяльності. Порівняно зі статутами Ягеллонського та Варшавського університетів серед їх завдань не виділені такі, як: здійснення творчої, культурно-виховної діяльності, забезпечення культурного і духовного розвитку особистості, виховання, підвищення освітньо-культурного рівня осіб, які навчаються в університеті. Серед структурних підрозділів польських університетів також не відокремлені підрозділи, які ведуть виховну діяльність порівняно з

українськими, де такі підрозділи функціонують.

В українських університетах органи студентського самоврядування підпорядковані проректору з виховної роботи (з науково-педагогічної роботи та гуманітарних питань), а в польських – проректору зі справ студентських. Як в Україні, так і в Польщі до складу університетських підрозділів входять університетські бібліотеки та музеї, діяльність яких регламентується статутами та положеннями.

Порівняльний аналіз державних нормативних документів, статутів університетів та студентських громадських організацій дозволив дійти **висновків** про те, що в університетах Польщі самоврядування студентів та аспірантів має більше повноважень. Крім того, порівняно з Україною органи студентського самоврядування польських вишів виконують більше функцій, саме тому є основними організаторами культурно-дозвіллевої та позанавчальної діяльності студентів.

На відміну від Польщі, в Україні такі функції виконують відповідні структурні підрозділи, які підпорядковані проректору з виховної роботи, тобто є складовими виховної системи університету. Натомість у статутах польських університетів навіть не визначені функції і завдання університету, пов'язані зі здійсненням творчої, виховної та культурно-дозвіллевої діяльності.

Таким чином, ми можемо стверджувати, що в Україні позанавчальні структурні підрозділи виконують насамперед виховну функцію, а вже потім рекреаційну та комунікативну. Натомість у Польщі організація позанавчальної діяльності студентів – це передусім організація змістовного дозвілля університетської молоді. Аналіз нормативно-правової бази вищої школи дозволяє зазначити, що організація діяльності університетських осередків культури ґрунтується не тільки на основних положеннях загальнодержавних та загальноуніверситетських документів і статутів громадських організацій. Також на організацію діяльності університетських осередків культури впливають соціологічні, психологічні, педагогічні та культурологічні чинники, визначення та аналіз яких і стане предметом наших подальших досліджень.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бондаренко О. О. Діяльність університетських осередків культури у сучасній Польщі / О. О. Бондаренко // Проблеми освіти у Польщі та в Україні в контексті процесів глобалізації та євроінтеграції : зб. матеріалів Між. наук.-прак. конф. – Київ – Житомир, 2009. – С. 328 – 336.
2. Закон України «Про вищу освіту» // Голос України. – 2002. – 5 березня. –

С. 10 – 15.

3. Закон України про внесення змін до Закону України «Про вищу освіту» щодо питань студентського самоврядування [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=1798-17>.

4. Основні напрями виховної роботи у вищих навчальних закладах [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.mon.gov.ua/main.php?query=education/higher/education/basic>.

5. Статут Київського національного університету імені Тараса Шевченка [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.univ.kiev.ua/ua/geninf/statut/>

6. Статут Сумського державного університету [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.sumdu.edu.ua/ua/general/registry/data/1/statut.zip>.

7. Статут Української асоціації студентського самоврядування [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.uass.org.ua/files/Docs/UASS%20Statutes%20changed%20in%20Aluzta-%202007-09-22%20-%20Ukr.pdf>

8. Українська асоціація студентського самоврядування [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://uass.org.ua/index.php?option=com_content&task=view&id=5&Itemid=28.

9. Statut Uniwersytetu Jagiellońskiego [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.uj.edu.pl/unswersytet/statut>.

10. Statut Uniwersytetu Warszawskiego [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.uw.edu.pl/o_uw/dok/stat_06/statut.html.

11. Statut Zrzeszenia Studentów Polskich [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.zsprn.home.pl>

12. Ustawa z dnia 27 lipca 2005 r. Prawo o szkolnictwie wyższym // Dziennik Ustaw z 30 sierpnia 2005 r. – Nr 164. – Poz. 1365.

РЕЗЮМЕ

О. А. Бондаренко. Нормативно-правовые основы деятельности университетских центров культуры в Польше и Украине.

В статье проанализирована нормативно-правовая база учреждений высшего образования, а также уставы студенческих организаций Польши и Украины. Совершен сравнительный анализ уставов Ягеллонского и Варшавского университетов, Киевского национального университета имени Тараса Шевченко и Сумского государственного университета, освещены основные положения нормативно-правовых документов, касающихся организации деятельности университетских центров культуры.

Ключевые слова: нормативно-правовая база учреждений высшего образования, внеучебные структурные подразделения университетов, студенческое самоуправление, университетские центры культуры.

SUMMARY

O. Bondarenko. Normative legal basis of the activities of university cultural centers in Poland and Ukraine.

Normative legal basis of Polish and Ukrainian higher educational establishments as well as statutes of students organizations of both countries are analyzed in the article. The author offers the comparative analysis of the statutes of the Jagiellonian University, Warsaw University, Kyiv National Shevchenko University, Sumy State University, outlines the basic provisions of the normative legal documents that regulate the activities of their cultural centers.

Key words: normative legal documents of higher educational establishments, extracurricular university department, student government, university cultural centers.